
Ψυχολογία της Θρησκείας

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Κέντρο Επιμόρφωσης και Δια Βίου Μάθησης (Κ.Ε.ΔΙ.ΒΙ.Μ.) του **Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (Ε.Κ.Π.Α.)** σας καλωσορίζει στο Πρόγραμμα Συμπληρωματικής εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης και συγκεκριμένα στο πρόγραμμα επαγγελματικής επιμόρφωσης και κατάρτισης με τίτλο **«Ψυχολογία της Θρησκείας»**.

Η ανάγκη συνεχούς επιμόρφωσης και πιστοποίησης επαγγελματικών δεξιοτήτων οδήγησε το **Πρόγραμμα Συμπληρωματικής εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης (E-Learning)** του Ε.Κ.Π.Α. στο σχεδιασμό των πρωτοποριακών αυτών Προγραμμάτων Επαγγελματικής Επιμόρφωσης και Κατάρτισης, με γνώμονα τη **διασύνδεση της θεωρητικής με την πρακτική γνώση**, αναπτύσσοντας κυρίως, την εφαρμοσμένη διάσταση των επιστημών στα αντίστοιχα επαγγελματικά πεδία.

Στη συνέχεια, σας παρουσιάζουμε αναλυτικά το πρόγραμμα σπουδών για το πρόγραμμα επαγγελματικής επιμόρφωσης και κατάρτισης: **«Ψυχολογία της Θρησκείας»**, τις προϋποθέσεις συμμετοχής σας σε αυτό, καθώς και όλες τις λεπτομέρειες που πιστεύουμε ότι είναι χρήσιμες, για να έχετε μια ολοκληρωμένη εικόνα του προγράμματος.

2. ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Ψυχολογία της θρησκείας είναι η διερεύνηση του θρησκευτικού φαινομένου με τις μεθόδους της ψυχολογίας. Όπως η οικογένεια, η εργασία, οι διαφυλικές σχέσεις κ.λπ. είναι αντικείμενο ψυχολογικής έρευνας, έτσι και η θρησκεία ως φαινόμενο του πολιτισμού και μέρος της καθημερινότητάς μας απασχολεί την ψυχολογία.

Η ψυχολογία της θρησκείας δεν είναι θεολογικός κλάδος, αλλά αποτελεί θρησκευτολογική επιστήμη. Δεν ανήκει στην θεολογία, αλλά στην θρησκευτολογία που είναι η συγκριτική διερεύνηση του φαινομένου «θρησκεία». Δεν απολογείται υπέρ της θρησκείας ούτε κάνει αντιθρησκευτική κριτική ή αθεϊστική πολεμική, επειδή δεν είναι θεολογικός κλάδος, παρόλο που διδάσκεται στα θεολογικά τμήματα του ΕΚΠΑ προς κατάρτισμό των αυριανών εκπαιδευτικών λειτουργών του μαθήματος των θρησκευτικών στα σχολεία μας αλλά και των ποιμένων της εκκλησίας για την άσκηση του έργου τους μαζί με συναφείς κλάδους (Ποιμαντική Ψυχολογία, Ποιμαντική Θεολογία).

Θέματα της ψυχολογίας της θρησκείας είναι το ίδιο το φαινόμενο «θρησκεία» ως προσωπικό βίωμα του ανθρώπου με θετική ή αρνητική τοποθέτηση (θρήσκος / άθρησκος, ένθεος / άθεος, ολιγόπιστος θρήσκος / δύσπιστος άθρησκος) καθώς και επιμέρους εκδηλώσεις του όπως είναι: ο φανατισμός και ο φονταμενταλισμός («ιερός πόλεμος» σταυροφορίες, «Ιερή Εξέταση»), ο διαλογισμός (contemplation) και η πνευματικότητα ("New Age": νέα πνευματικότητα), η μεταστροφή (ο

άθρησκος γίνεται θρήσκος), η αλλαξοπιστία (αλλαγή θρησκείας), η αρνησιθρησκία (από την πίστη στην απιστία), η μετάνοια (από την «αμαρτία» στην «αρετή»), η εξομολόγηση και η σχέση της με την ψυχοθεραπεία, η αμαρτία και η ενοχή («θρησκευογενείς νευρώσεις»), η ασκητική (αναχωρητισμός, μοναχισμός, ησυχασμός), η κριτική της ψυχανάλυσης στην θρησκεία (Φρόντ: «η θρησκεία ως γενική καταναγκαστική νεύρωση»), μυστικισμός και θρησκεία (Γιούνγκ), αυταρχική ή ανθρωπιστική θρησκεία (Έριχ Φρομ) κ.λπ.

Στόχος του μαθήματος είναι η έγκυρη ενημέρωση, ο συνοπτικός κατατοπισμός και η σφαιρική ανατομία του θρησκευτικού φαινομένου από καθαρώς ψυχολογική σκοπιά. Δεν προϋποτίθεται καμιά σχέση του συμμετέχοντος με την θρησκεία, ούτε αποκλείεται η οποιαδήποτε αναφορά του (θετική ή αρνητική) προς οποιαδήποτε θρησκευτική έκφανση. Βέβαια αποκλείονται η ιεραποστολή και ο προσηλυτισμός όπως επίσης η αντιθρησκευτική πολεμική, ενώ είναι ευπρόσδεκτη και αναμενόμενη η νηφάλια κριτική της θρησκείας και μάλιστα η προσωπική βιωματική αυτοκριτική της οικείας σε καθεμιά/καθέναν μας θρησκευτικής παράδοσης.

3. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΠΟΥ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΔΕΚΤΟΙ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ - ΤΡΟΠΟΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

Αίτηση συμμετοχής μπορούν να υποβάλλουν:

- ▶ απόφοιτοι Πανεπιστημίου/ΤΕΙ της ημεδαπής και της αλλοδαπής
- ▶ απόφοιτοι Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Η αίτηση συμμετοχής υποβάλλεται ηλεκτρονικά, μέσω της ιστοσελίδας:

<https://elearningekpa.gr/>

4. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΑ

Τα προαπαιτούμενα για την παρακολούθηση του Προγράμματος από τους εκπαιδευόμενους είναι:

- ▶ Πρόσβαση στο Διαδίκτυο
- ▶ Κατοχή προσωπικού e-mail
- ▶ Βασικές γνώσεις χειρισμού ηλεκτρονικών υπολογιστών

5. ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Η διδασκαλία στα προγράμματα εξ αποστάσεως επαγγελματικής επιμόρφωσης και κατάρτισης του Κέντρου Επιμόρφωσης και Δια Βίου Μάθησης του ΕΚΠΑ διεξάγεται μέσω του διαδικτύου, προσφέροντας στον εκπαιδευόμενο «αυτονομία», δηλαδή δυνατότητα μελέτης

ανεξαρτήτως περιοριστικών παραγόντων, όπως η υποχρέωση της φυσικής του παρουσίας σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο.

Το εκπαιδευτικό υλικό του προγράμματος διατίθεται σταδιακά, ανά διδακτική ενότητα, μέσω ειδικά διαμορφωμένων ηλεκτρονικών τάξεων. Κατά την εξέλιξη κάθε θεματικής ενότητας αναρτώνται σε σχετικό link οι απαραίτητες για την ομαλή διεξαγωγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας ανακοινώσεις.

Ο εκπαιδευόμενος, αφού ολοκληρώσει τη μελέτη της εκάστοτε διδακτικής ενότητας, καλείται να υποβάλει ηλεκτρονικά, το αντίστοιχο τεστ αξιολόγησης. Τα τεστ μπορεί να περιλαμβάνουν ερωτήσεις αντιστοίχισης ορθών απαντήσεων, πολλαπλής επιλογής, αληθούς/ψευδούς δήλωσης, ή upload, όπου ο εκπαιδευόμενος θα πρέπει να διατυπώσει και να επισυνάψει την απάντησή του. Η θεματική ενότητα μπορεί να συνοδεύεται από τελική εργασία, η οποία διατίθεται κατά την ολοκλήρωση της θεματικής ενότητας (εφόσον το απαιτεί η φύση της θεματικής ενότητας) και αφορά το σύνολο της διδακτέας ύλης.

Παράλληλα, παρέχεται **πλήρης εκπαιδευτική υποστήριξη** δεδομένου ότι ο εκπαιδευόμενος μπορεί να απευθύνεται ηλεκτρονικά (για το διάστημα που διαρκεί το εκάστοτε μάθημα) στον ορισμένο εκπαιδευτή του, μέσω ενσωματωμένου στην πλατφόρμα ηλεκτρονικού συστήματος επικοινωνίας, για την άμεση επίλυση αποριών σχετιζόμενων με τις θεματικές ενότητες και τις ασκήσεις αξιολόγησης ή την τελική εργασία.

6. ΤΡΟΠΟΣ ΕΞΕΤΑΣΗΣ ΚΑΙ ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗΣ

Σε κάθε διδακτική ενότητα ο εκπαιδευόμενος θα πρέπει να επιλύει και να υποβάλλει ηλεκτρονικά το αντίστοιχο τεστ, τηρώντας το χρονοδιάγραμμα που έχει δοθεί από τον εκπαιδευτή του. Η κλίμακα βαθμολογίας κυμαίνεται από 0 έως 100%. Συνολικά, η βαθμολογία κάθε θεματικής ενότητας προκύπτει κατά το 60% από τις ασκήσεις αξιολόγησης και κατά το υπόλοιπο 40% από την τελική εργασία, η οποία εκπονείται στο τέλος του συγκεκριμένου μαθήματος και εφόσον το απαιτεί η φύση αυτού.

Η χορήγηση του **Πιστοποιητικού Επιμόρφωσης** πραγματοποιείται, όταν ο εκπαιδευόμενος λάβει σε όλα τα μαθήματα βαθμό μεγαλύτερο ή ίσο του 50%. Σε περίπτωση που η συνολική βαθμολογία ενός ή περισσότερων μαθημάτων δεν ξεπερνά το 50%, ο εκπαιδευόμενος έχει τη δυνατότητα επανεξέτασης των μαθημάτων αυτών μετά την ολοκλήρωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας του προγράμματος. Η βαθμολογία που θα συγκεντρώσει κατά τη διαδικασία επανεξέτασής του είναι και η οριστική για τα εν λόγω μαθήματα, με την προϋπόθεση ότι ξεπερνά εκείνη που συγκέντρωσε κατά την κανονική διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Σε διαφορετική περίπτωση διατηρείται η αρχική βαθμολογία.

7. ΛΟΙΠΕΣ ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΩΝ - ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΧΟΡΗΓΗΣΗΣ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΟΥ

Πέρα από την **επιτυχή ολοκλήρωση** του προγράμματος για τη χορήγηση του Πιστοποιητικού απαιτούνται τα εξής:

► **Συμμετοχή του εκπαιδευόμενου στη διαδικασία Δειγματοληπτικού Ελέγχου Ταυτοποίησης**

Η διαδικασία Δειγματοληπτικού Ελέγχου Ταυτοποίησης Εκπαιδευόμενου στοχεύει στη διασφάλιση της ποιότητας των παρεχομένων εκπαιδευτικών υπηρεσιών. Συγκεκριμένα, εξουσιοδοτημένο στέλεχος του Κέντρου Επιμόρφωσης και Δια Βίου Μάθησης του ΕΚΠΑ, επικοινωνεί τηλεφωνικά με ένα τυχαίο δείγμα εκπαιδευόμενων, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν συμμετείχαν στις εκπαιδευτικές διαδικασίες του προγράμματος, εάν αντιμετώπισαν προβλήματα σε σχέση με το εκπαιδευτικό υλικό, την επικοινωνία με τον ορισμένο εκπαιδευτή τους, καθώς και με τη γενικότερη μαθησιακή διαδικασία. Η τηλεφωνική επικοινωνία διεξάγεται με την ολοκλήρωση του εκάστοτε προγράμματος, ενώ η μέση χρονική διάρκειά της συγκεκριμένης διαδικασίας είναι περίπου 2-3 λεπτά.

Σε περίπτωση μη συμμετοχής του εκπαιδευόμενου στη διαδικασία Δειγματοληπτικού Ελέγχου Ταυτοποίησης, εφόσον κληθεί, ή μη ταυτοποίησής του κατά τη διεξαγωγή της, δεν χορηγείται το πιστοποιητικό σπουδών, ακόμα και αν έχει ολοκληρώσει επιτυχώς την εξ αποστάσεως εκπαιδευτική διαδικασία.

► **Συμμετοχή του εκπαιδευόμενου στη διαδικασία Δειγματοληπτικού Ελέγχου Εγγράφων**

Ο δειγματοληπτικός έλεγχος εγγράφων διασφαλίζει την εγκυρότητα των στοιχείων που έχει δηλώσει ο εκπαιδευόμενος στην αίτηση συμμετοχής του στο Πρόγραμμα και βάσει των οποίων έχει αξιολογηθεί και εγκριθεί η αίτηση συμμετοχής του σε αυτό.

Κατά τη διάρκεια ή μετά το πέρας του προγράμματος, πραγματοποιείται δειγματοληπτικός έλεγχος εγγράφων από τη Γραμματεία. Ο εκπαιδευόμενος θα πρέπει να είναι σε θέση να προσκομίσει τα απαραίτητα δικαιολογητικά τα οποία πιστοποιούν τα στοιχεία που έχει δηλώσει στην αίτηση συμμετοχής (Αντίγραφο Πτυχίου, Αντίγραφο Απολυτήριου Λυκείου, Βεβαίωση Εργασιακής Εμπειρίας, Γνώση Ξένων Γλωσσών κ.τ.λ.).

Σε περίπτωση μη συμμετοχής του εκπαιδευόμενου στη διαδικασία Δειγματοληπτικού Ελέγχου Εγγράφων, εφόσον κληθεί, ή μη ύπαρξης των δικαιολογητικών αυτών, δεν χορηγείται το πιστοποιητικό σπουδών, ακόμα και αν έχει ολοκληρώσει επιτυχώς την εξ αποστάσεως εκπαιδευτική διαδικασία.

► **Αποπληρωμή του συνόλου των διδάκτρων**

Ο εκπαιδευόμενος θα πρέπει να μην έχει οικονομικής φύσεως εκκρεμότητες. Σε περίπτωση που υπάρχουν τέτοιες, το πιστοποιητικό σπουδών διατηρείται στο αρχείο της Γραμματείας, μέχρι την ενημέρωση της για τη διευθέτηση της εκκρεμότητας.

Αναλυτική περιγραφή των παραπάνω υπάρχει στον Κανονισμό Σπουδών:

<https://elearningekpa.gr/regulation>

8. ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Οι συγγραφείς του εκπαιδευτικού υλικού είναι μέλη ΔΕΠ του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών ή και ειδικοί εμπειρογνώμονες με ιδιαίτερη συγγραφική καταξίωση, οι οποίοι κατέχουν πολύ βασικό ρόλο στην υλοποίηση του προγράμματος.

9. ΠΩΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΕΤΑΙ Η ΥΛΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Το πρόγραμμα επαγγελματικής επιμόρφωσης και κατάρτισης περιλαμβάνει **10 διδακτικές ενότητες (μαθήματα)**.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

Διδακτική Ενότητα 1: Ψυχολογία και ανθρωπολογία.

Γιατί ενδιαφερόμαστε για τον άνθρωπο τόσο πολύ ιδίως μετά το 1989; Η ανθρωπολογική στροφή στην εσωτερικότητα, την πνευματικότητα, τον υπαρξισμό και την ψυχανάλυση στην καμπή του 20ού και του 21ου αιώνα.

Διδακτική Ενότητα 2: Ψυχολογία και θρησκεία

Τι είναι η θρησκεία; Ενας ορισμός του θρησκευτικού φαινομένου, τρεις παράμετροι κάθε θρησκείας (πίστη, λατρεία, ήθος) και οι ισχύοντες δυο τύποι θρησκευμάτων («πολυθεϊστικά»/ενοθεϊστικά και μονοθεϊστικά = ιουδαϊσμός, χριστιανισμός, μουσουλμανισμός). Η θρησκεία μπορεί να θεραπεύει τον άνθρωπο με τα δυο μέσα (κοινότητα & σύμβολα) στο παρελθόν και στο παρόν, αλλά και στο μέλλον;

Διδακτική Ενότητα 3: Ψυχανάλυση και θρησκεία.

Η φροϋδική κριτική στην θρησκεία («η γενική καταναγκαστική νεύρωση»), η μεταγενέστερη άμβλυνση στους επιγόνους του: ο Κ. Γκ. Γιούνγκ με τον μυστικισμό και το ομαδικό ασυνείδητο, (animus/anima), τα θρησκευτικά σύμβολα στον ανθρώπινο ψυχισμό ή ο Εριχ Φρομ με την αυταρχική/ανθρωπιστική θρησκεία («Το είναι και το έχειν», «Η αγάπη», «Το δόγμα του Χριστού» κλπ).

Διδακτική Ενότητα 4: Θάνατος και άνθρωπος.

Το ψυχολογικό θεμέλιο της θρησκείας (Λουκρήτιος: «timor facit religio» = «ο φόβος κάνει την θρησκεία» - Φώουερπαχ: «αν δεν υπήρχε θάνατος, δεν θα υπήρχε θρησκεία»). Οι δυο απαντήσεις στο ζήτημα του θανάτου του ανθρώπου από τα δυο είδη θρησκειών (πολυθεϊσμός & μονοθεϊσμός).

Η τριπλή ανθρωπολογική απορία: «γιατί πεθαίνει αυτό που γεννιέται;», «γιατί γεννιέται αυτό που πεθαίνει;», «ποιο νόημα έχει η ζωή μέσα στην σκιά του θανάτου;»

Διδακτική Ενότητα 5: Αθανασία των ψυχών και ανάσταση των σωμάτων.

Η πολυθεϊστική (αρχαιοελληνική, ινδουιστική, βουδιστική & σινοϊαπωνική) απάντηση στο θάνατο του ανθρώπου με την αθανασία των ψυχών από τα αρχαιοελληνικά μυστήρια μέχρι τον Πλάτωνα και τον Πλωτίνο. Η μονοθεϊστική (ιουδαϊκή, χριστιανική, ισλαμική) απόκριση στην απορία του θανάτου με την ανάσταση των σωμάτων των νεκρών. Συγκριτική διερεύνηση των δυο θεωρήσεων και κριτική ανασκόπησή τους σήμερα.

Διδακτική Ενότητα 6: Αμαρτία και ενοχή.

Η ελληνική έννοια του όρου «αμαρτία» ως αστοχία από τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη μέχρι τον Δαμασκηνό και τον Παλαμά. Η λατινόγλωσση (ετερόδοξη ρωμαιοκαθολική & προτεσταντική) θεώρηση της αμαρτίας ως νομικής παράβασης (δικανική ρωμαϊκή κληρονομιά) με επιπτώσεις ως σήμερα μέσω του πουριτανισμού και του ευσεβισμού. Η ελληνόφωνη (ορθόδοξη, ανατολική, βυζαντινή) αντίληψη της αμαρτίας ως ιατρικής / ιαματικής αδυναμίας / ασθένειας / αρρώστιας (ελληνική μεταφυσική κληρονομιά) με διακυμάνσεις από τον «ορθοδοξισμό» της Ορθοδοξίας (αυστηρός ηθικισμός/ασκητισμός) ως τον «αποφατισμό του ήθους» («δια Χριστόν σαλός») με θεραπευτική στόχευση. Σύγκριση και διάκριση των δύο αυτών θεωρήσεων.

Διδακτική Ενότητα 7. Αγιότητα και ηθικότητα.

Η θετική σχέση του ανθρώπου με το ιερό (πίστη, λατρεία, ήθος) σε δυο εκδοχές, την συμβατική και την αντισυμβατική. Ο «συμβατική» αγιότητα του φόβου και του νόμου, της λογικής και της ηθικής, του «πρέπει», «μη», «ου», «όχι» με τον κώδικα ηθικής (δεκάλογος, αρεταλογία, ηθικισμός, νομικισμός, ευσεβισμός, πουριτανισμός κλπ). Η «αντισυμβατική» αγιότητα της προσωπικής πίστης (πίστη = εμπιστοσύνη), πέρα από την λογική και την ηθική («ο δια Χριστόν σαλός»), παράλογη και παράνομη (το «ήθος της ελευθερίας» στο Ευαγγέλιο), ηθική χωρίς ηθικισμό (Μάξιμος: «δια την αλήθειαν η αρετή, ου δια την αρετήν η αλήθεια») και ήθος πέρα από την ηθική (ρωσική ορθόδοξη πνευματικότητα τύπου Ντοστογιέφσκι).

Διδακτική Ενότητα 8: Ερως και βία.

Επιθετικότητα και σεξουαλικότητα ως το δίδυμο θεμέλιο της ψυχανάλυσης (ασυνείδητο & libido) σε προέκταση στο θρησκευτικό βίωμα. Η διαλεκτική σχέση «έρως» & «έρις» («φιλότης» & «νείκος» από τον Εμπεδοκλή και την «εναντιοτροπή» του Ηράκλειτου στον Φρόνυτ). Η βία ως συστατικό της θρησκείας (Ρενέ Ζιράρ, Βία και Ιερό) από την θυσία (ανθρωποθυσία/κανιβαλισμός, ζωοθυσία) ως την αυτοθυσία του ανθρώπου (εθελοδοουλία, «ευνούχοι δια την Βασιλείαν των Ουρανών»). Η θυσιαστική

θρησκειολογία του Ρενέ Ζιράρ σε συζήτηση. Οι ψυχολογικές ρίζες του φανατισμού (η βία στην υπηρεσία του ιερού). Ο έρωσ στην θρησκεία και η θρησκειολογική θεωρία του Βάλτερ Σούμπερτ («Θρησκεία και Έρωσ»). Μονοθεϊσμός και «θείος έρωσ» ή πολυθεϊσμός και «ιερογαμία»; Η θεωρία της «ιεράς πορνείας» και η παράδοση της ιεροδουλίας (Παναγής Λεκατσάς, «Ψυχή», «Έρωσ», «Διόνυσος»).

Διδακτική Ενότητα 9. Αγάπη και αλήθεια.

Η μονοθεϊστική «αγάπη» (ιουδαϊσμός: «αγαπήσεις Κύριον τον Θεόν σου», χριστιανισμός : «ο Θεός αγάπη εστιν», μουσουλμανισμός και μυστικισμός των Σούφι, Ομάρ Καγιάμ, Ρούμι κλπ) και ο πολυθεϊστικός «έρωσ» (Βάχχος/Διόνυσος, μυστηριακές λατρείες, ορφισμό, πλατωνισμός & νεοπλατωνισμός). Οι δυο τύποι συνάρθρωσης αγάπης και αλήθειας, οι δυο μορφές «αγάπης» (φιλοθεΐα & φιλανθρωπία/φιλαλληλία), ο «θείος έρωσ» του μονοθεϊσμού (ασώματος, άυλος, άσαρκος) και ο «πλατωνικός έρωσ» του πολυθεϊσμού (ταντρικός ερωτισμός & ινδικός ερωτική αγωγή κλπ).

Διδακτική Ενότητα 10. Ελευθερία και ζωή.

Η τραγωδία του ανθρώπου στην διαλεκτική σχέση και την αμφιθυμία αγάπης – ελευθερίας. Η πρόταξη της αγάπης ως «ανελεύθερη αγάπη», θεμέλιο της τυραννίας, έδρα του αυταρχικού ατόμου και μέσο καταναγκασμού («για το καλό σου γίνονται όλα», «ο σκοπός αγιάζει τα μέσα» κλπ): «Βατικανό» με την Ιερή Εξέταση ή «Κρεμλίνο» με τις «Δίκες της Μόσχας»; (Α. Καίσερ, «Κομισάριος και Γιόγκι», «Μηδέν και Άπειρο»). Η αντίστροφη προτεραιότητα της ελευθερίας απέναντι στην αγάπη ως «ανέραστη ελευθερία» των εφήβων και των εξεγερμένων/επαναστατημένων ως βάση της «άρνησης» (επανάσταση, εξέγερση, αναρχία, τρομοκρατία κλπ.) του κατεστημένου/ καθιερωμένου, συνισταμένη του αναρχικού ατόμου (οι «Δαιμονισμένοι» του Ντοστογιέφσκι και οι «Δίκαιοι (Justes)» του Καμύ ή «Ο Επαναστατημένος/Εξεγερμένος Άνθρωπος (Homme Revolte)» και δικαιολόγηση της βίας στην υπηρεσία του «καλού σκοπού»). Η αρχαιοελληνική τραγωδία και η τραγωδία του ανθρώπου: από τη θρησκευτική (μυστηριακή) τελετουργία στην θεατρική δραματουργία διαμέσου των αιώνων.